

Odsotnost zakonodajnih in internih standardov v zvezi s slikovnim in zvočnim snemanjem pedagoške dejavnosti na slovenskih visokošolskih zavodih

Katarina Krapež*

UDK: 378:328.34:681.84
378:328.34:621.397

Povzetek: Visokošolsko hibridno poučevanje in učenje na daljavo, z zahtevno po snemanju predavanj in shranjevanju posnetkov, predstavlja velik poseg v zasebnost udeležencev izobraževanja. Obenem gre za specifično, z novimi tehnologijami podprto, obdelavo osebnih podatkov, za katero se običajno zahteva presoja vplivov. Deležniki e-izobraževanja v Sloveniji se soočajo z odsotnostjo konkretnih zakonskih norm in strokovnih standardov, s katerimi bi zagotovili varno obdelavo podatkov in varstvo zasebnosti.

Ključne besede: slikovno in zvočno snemanje, izobraževanje na daljavo, pedagogi, udeleženci izobraževanj, pravica do zasebnosti, nadzor, varstvo osebnih podatkov, delovna razmerja

Absence of Legislative and Internal Standards Related to Video and Audio Recording of the University Lessons at Slovenian Higher Education Institutions

Abstract: Distance and hybrid learning with the requirement to record lectures and assure subsequent viewing represents a considerable intrusion into private lives of lecturers and students in higher education institutions in Slovenia. This also involves processing of personal data supported by new technologies, which usually requires an impact assessment (DPIA). E-learning stakeholders face the absence of concrete legal norms and professional standards to ensure secure data processing and privacy protection.

* Katarina KRAPEŽ, doktorica znanosti, docentka na Fakulteti za management Univerze na Primorskem in Evropski pravni fakulteti Nove univerze, Nova Gorica.
katarina.krapez@fm-kp.si
Katarina Krapež, PhD, Assistant Professor at the Faculty of Management, University of Primorska and NU Euro- FL Nova Gorica.

Key words: *audio and video recording, distance education, teachers, students, right to privacy, control, personal data protection, employment relationships*

1. ODSOTNOST (TUDI NAJOSNOVNEJŠIH) STANDARDOV GLEDE SLIKOVNEGA IN ZVOČNEGA SNEMANJA PEDAGOŠKE DEJAVNOSTI V SLOVENIJI

V zadnjem desetletju so slovenski visokošolski zavodi razvili vrsto modelov izobraževanja na daljavo, pri katerih se (vsaj del) pedagoške aktivnosti izvaja s prenosom zvoka in slike preko različnih videokonferenčnih sistemov. Oblike izvedbe z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo (IKT) podprtega pedagoškega procesa so zelo različne in odvisne od poslovnega modela, ki ga uporablja posamezni visokošolski zavod. Pedagoška dejavnost poteka bodisi povsem v virtualnem okolju, ob simultanjem prenosu zvoka in slike (ponekod tudi z možnostjo naknadnega on-line ogleda posnetka), bodisi v hibridnih oblikah poučevanja, kjer se snema klasična - živa - izvedba pedagoške dejavnosti v predavalnici v prostorih zavoda in se hkrati študentom omogoči simultano spremljanje predavanj na daljavo (pogosto pa tudi naknadni ogled posnetka hibridne izvedbe).

Glede na raznovrstno krajino visokošolskih institucij v Sloveniji, potekajo izobraževanja na daljavo, na osnovi katerih udeleženec dobi javno veljavno listino o visokošolski izobrazbi, tako v okviru javno financiranih državnih zavodov, kot tudi v okviru koncesioniranih ali povsem zasebnih institucij. Tako organizirano izobraževanje je lahko financirano iz javnih sredstev ali iz šolnin in drugih prispevkov. Kljub orisani široki paleti ponudbe, morajo biti vsi navedeni študijski programi, v okviru katerih se izvaja pedagoški proces (tudi na daljavo), akreditirani pri Nacionalni agenciji RS za kakovost v visokem šolstvu – NAKVIS. V poglavju V.b je Zakon o visokem šolstvu - ZVis¹ NAKVIS pooblastil za zagotavljanje kakovosti ter za razvojno in svetovalno delo na področju visokega šolstva. Med naloge NAKVIS sodi tudi oblikovanje in preverjanje izpolnjevanja (minimalnih)

¹ Uradni list RS, št. 32/12 – UPB, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 109/12, 85/14, 75/16, 61/17 – ZUPŠ, 65/17, 175/20 – ZIUOPDVE in 57/21 – odl. US.

standardov glede izvedbe pedagoške dejavnosti v slovenskem visokem šolstvu, tako v klasični obliki, kot pri izobraževanju na daljavo.

Čeprav so nekateri visokošolski zavodi avdio-vizualno snemanje pedagoškega procesa redno izvajali že nekaj let pred pojavom pandemije, je to postalo množično ob zaprtju fizičnih prostorov zavodov v prvem valu pojava koronavirusne bolezni v Sloveniji. Selitev izobraževane aktivnosti v virtualnost v marcu 2019 (in pozneje) je bila v takojšnja in nenačrtovana. Čeprav so bile aktivnosti za obvladovanje nastale izredne situacije v visokošolskih zavodih različne, lahko splošno povzamemo, da so pedagogi za komunikacijo s študenti uporabili različna IKT orodja, pri čemer je bilo to v začetni fazi le v manjšem delu primerov usklajeno z vodstvom zavodov. Uporaba orodij je bila nekoordinirana, pedagogi so bili v večjem delu odvisni od v preteklosti pridobljenih IKT kompetenc, saj za usposabljanje na začetku epidemije ni bilo časa. Komunikacija je potekala tako preko spletnih socialnih profilov pedagogov (zlasti Facebook-a), aplikacij za neposredno video komunikacijo (kot sta Messenger ali Skype), e-pošte in spletnih strani, e-učilnic (Moodle), kot preko specializiranih videokonferenčnih programskih rešitev (npr. Zoom, Arnes VOX, BigBlueButton). Pedagogi so delali od doma, za izdelavo gradiv in komunikacijo so večinoma uporabljali lastna delovna sredstva, v ozadju njihovih novih virtualnih učilnic pa se je odvijalo družinsko življenje. V primeru, da je izobraževanje potekalo v realnem času in preko on-line platforme za izmenjavo zvoka in slike, so bili (lahko) v podobnem položaju tudi študenti. Z namenom potrditve prisotnosti in sodelovanja ni bila redka zahteva pedagoga, da se študenti 'priklučijo' z zvokom in sliko. Da bi omogočili spremljanje izobraževanja tudi odsotnim (zlasti, če si je računalnik v družini delilo več ljudi), so nekateri zavodi omogočili tudi naknaden on-line ogled posnetka predavanj in/ali vaj.

Obseg zasebnosti udeležencev izobraževanja se je med izvajanjem izobraževanja v teh razmerah občutno skrčil. Med vodstvi zavodov in pedagogi ter ostalimi deležniki pedagoškega procesa so vzniknili nesporazumi. Na to kaže javno opozorilo Varuha človekovih pravic RS², naj se v pandemiji pri prehodu na delo, podprto s sodobnimi IKT orodji, upošteva in uravnava tudi tveganja, zlasti možnost poglobljanja neenakosti, virtualnih zlorab in posegov v zasebnost udeležencev izobraževanj. Konkretnije se je z vprašanji pedagoškega procesa v virtualnem okolju ukvarjal urad Informacijskega pooblaščenca RS (IP RS), ki je izdal vrsto

² Varuh človekovih pravic (2020).

mnenj s področja varstva osebnih podatkov v novih oziroma spremenjenih razmerah. Deležniki so spraševali, ali lahko delodajalec zahteva, da pedagog navodila za študente posname in jih naloži v e-učilnico.³ Dvome je vzbujala tudi pospešena uporaba različnih orodij za spletno komuniciranje, med drugim videokonferenčnih orodij s prenosom zvoka in slike v realnem času, pri čemer so te vidike izpostavili učenci,⁴ ter ocenjevanje s pomočjo videokonferenčnih sistemov.⁵ S stališča varstva zasebnosti delavca se je pojavilo vprašanje, ali lahko da delodajalec pedagogu navodilo, da predavanja izvede virtualno, jih posname in študentom omogočiti naknaden ogled. V disciplinskem postopku zaradi kršitve izpitnega reda na enem izmed javnih visokošolskih zavodov je pedagog zahteval, da se predvaja avdio-vizualni posnetek izpita, ki ga je študent opravljal na daljavo od doma, iz katerega naj bi bila razvidna kršitev. Pedagogi so se spraševali, kaj je ostalo od njihovega zasebnega življenja v situaciji, ko so ti izvajali delovne naloge iz svoje dnevne sobe in v prisotnosti družinskih članov. Podobno so doživljali študenti, ko so nekateri zavodi pred izpitom zahtevali, da posnamejo celoten prostor (npr. domačo sobo), v katerem so pisali izpit. Kljub temu pa je izrednost situacije potisnila vprašanja zasebnosti izvajalcev in udeležencev izobraževanja v ozadje, partnerji v delovnem procesu so bili namreč osredinjeni v izpeljavo vsaj minimuma dejavnosti.

V mesecih po prvem valu epidemije je za del dejavnosti postalo jasno, da bodo nekatere spremembe v delovnem procesu pedagogov dolgoročne oziroma trajne. V prispevku obravnavam tematiko varstva zasebnosti in osebnih podatkov pedagogov pri avdio-vizualnem snemanju pedagoške dejavnosti, če se ta izvaja kot redna oblika pedagoškega procesa. Pri tem izpostavljam, da standardi glede pravnega varstva zasebnosti niso nujno isti, če pedagog delo opravlja v obliki delovnega razmerja ali pa na podlagi civilnih pogodb (avtorske, podjetne, podjetniške pogodbe o sodelovanju) in da bi bilo na tem področju nujno sprejeti avtonomne notranje pravilnike. Opozarjam tudi na problematične vidike varstva zasebnosti naslovnikov visokošolskega izobraževanja (študentov), tako pri izvedbi pedagoške aktivnosti kot pri preverjanju znanja. Vse navedeno kaže na pomanjkanje zakonske ureditve na tem področju ter zlasti na odsotnost standardov v stroki.

³ IP RS (2020a).

⁴ IP RS (2020b).

⁵ IP RS (2020c).

2. VARSTVO ZASEBNOSTI IN NADZOR NAD PEDAGOGOM V IZOBRAŽEVALNEM PROCESU: PRIMER ZAPOSLENIH PEDAGOGOV IN ZUNANJIH (POGODBENIH) IZVAJALCEV

Pravica do zasebnosti je kot osrednja osebnostna pravica opredeljena v temeljnih pravnih aktih na različnih ravneh: v mednarodnem okolju jo ureja 12. člen Splošne deklaracije človekovih pravic (SDČP)⁶, v okviru Sveta Evrope jo v 8. členu opredeljuje Evropska konvencija o človekovih pravicah (EKČP)⁷. Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) je v zadnjih tridesetih letih oblikovalo vrsto standardov, ki se nanašajo na meje sprejemljivega nadzora delavca na delovnem mestu, v zadnjem desetletju s poudarkom na tehnološko podprtem nadzoru.⁸ Listina EU o temeljnih pravicah⁹ obravnava pravico do zasebnosti v 7. členu. V Sloveniji je splošna pravica do zasebnosti ustavnopravno varovana kategorija. V 35. členu Ustava RS (URS)¹⁰ ureja varstvo pravic zasebnosti in osebnostnih pravic, v 38. členu pa varstvo osebnih podatkov in prepoved njihove uporabe v nasprotju z namenom njihovega zbiranja. URS še določa¹¹, da zbiranje, obdelovanje, namen uporabe, nadzor, in varstvo tajnosti osebnih podatkov določa zakon.

Pripravo in izvedbo pedagoškega dela na različnih ravneh izobraževanja, zlasti, če je ta podprta z IKT, v veljavni slovenski zakonodaji ureja več pravnih panog. V okviru tega prispevka so pomembna vprašanja pravic in obveznosti pedagoga v okviru delovnega procesa, kar je predmet delovnopravnega (in, v primeru pedagogov, ki so zunanji sodelavci, tudi širšega civilnopravnega) urejanja,

⁶ Uradni list RS, št. 24/18 (s prevodom v slovenščino).

⁷ Slovenija jo je ratificirala z Zakonom o ratifikaciji Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, spremenjene s protokoli št. 3, 5 in 8 ter dopolnjene s protokolom št. 2, ter njenih protokolov št. 1, 4, 6, 7, 9, 10 in 11, Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 7/94.

⁸ Glede nadzora uporabe telefona in interneta na delovnem mestu glej odločbe ESČP v zadevah: *Halford v. United Kingdom*, št. 20605/92, z dne 25. junij 1997; *Copland v. United Kingdom*, št. 62617/00, z dne 3. 4. 2007; *Bărbulescu v. Romania*, št. 61496/08, z dne 5. 9. 2017. Glede varstva zasebnih datotek na službenem računalniku glej odločbo ESČP *Libert v. France*, št. 588/13, z dne 22. 2. 2018. Glede videonadzora na delovnem mestu so pomembnejše sodne odločbe ESČP: *Köpke v. Germany*, št. 420/07, z dne 5. 10. 2010; *Antović and Mirković v. Montenegro*, št. 70838/13, z dne 28. 9. 2017; *Lopez Ribalda and Others v. Spain*, št. 1874/13 in 8567/13, z dne 17. 10. 2019.

⁹ Uradni list EU, št. C 83/389 z dne 30. 3. 2010.

¹⁰ Uradni list RS, št. 33/91-I in nasl.

¹¹ Člen 38/2 URS.

in vprašanja s področja osebnostnega prava, tako varovanja pedagoškega zasebnega življenja kot njegovih osebnih podatkov.

Izobraževalni zavod ima kot delodajalec obveznost, da spoštuje pedagoško osebnost.¹² Upoštevanje ter varstvo delavčeve zasebnosti s strani delodajalca je določeno v 46. členu ZDR-1. Gre za splošno in načelno normo, ki v delovnopravni zakonodaji ni konkretizirana. Tomšič¹³ opozarja, da bi bila na tem področju potrebna bistveno konkretnejša zakonska ureditev, ki bi vsebovala temeljna določila (standarde) glede dovoljenega nadzora delavca na delovnem mestu in uporabe elektronskih sredstev za izvedbo takega nadzora (kot so internet, elektronska pošta, mobilni telefoni ipd.). Varstvo delavčevih osebnih podatkov je urejeno v 48. členu ZDR-1, ki določa, da se taki podatki zbirajo, obdelujejo, uporabljajo in posredujejo tretjim osebam samo, če je to določeno z ZDR-1 ali drugim zakonom ali če je to potrebno zaradi uresničevanja pravic in obveznosti iz delovnega razmerja ali v zvezi z delovnim razmerjem. Zakonodajalec je z Zakonom o evidencah na področju dela in socialne varnosti (ZEPDSV)¹⁴ sicer opredelil, katere osebne podatke delavcev lahko obdeluje delodajalec.

Pedagoška dejavnost se v Sloveniji pogosto opravlja tudi na podlagi avtorskih in podjemnih pogodb ter (na zasebnih institucijah) na osnovi pogodbe o podjetniškem sodelovanju.¹⁵ Področna zakonodaja, zlasti ZVis, sicer nakazuje na to, da naj bi bilo delo po civilnih pogodbah v visokošolskem izobraževanju bolj izjema kot pravilo (»Če so bile izkoriščene vse možnosti za sklenitev pogodbe o zaposlitvi in je treba zagotoviti nemoteno izvajanje pedagoške dejavnosti, lahko visokošolski zavod sklene pogodbo o delu ...«; 10. odstavek 63. člena ZVis), vendar se v zvezi s tem pojavi vprašanje ustreznosti takega omejevanja za visokošolske zavode, ki niso javni ('samostojne visokošolske zavode', 11. člen ZVis). Področja varovanja zasebnosti in dovoljenega nadzora visokošolskih pedagogov področna zakonodaja ne ureja, tako da glede izobraževanj, ki se opravljajo na osnovi civilnih pogodb, pravzaprav niso predpisani niti osnovni

¹² Za celostni pregled ureditve področja zasebnosti delavcev in upravičenega nadzora delodajalcev glej Pirc Musar (ur.) (2008), z dopolnitvami glede novejši sodne prakse in posodobitvami zakonodaje.

¹³ Tomšič (2016).

¹⁴ Uradni list RS, št. 40/06.

¹⁵ Sklepanje podjetniške pogodbe za pedagoško delo na visokošolskih študijskih programih, ki so financirani iz javnih sredstev (tudi na koncesioniranih zavodih), sicer omejuje davčna zakonodaja.

zakonodajni standardi glede varovanja osebnostnih pravic izvajalcev izobraževanja (z izjemo ustavnopravnih določb).

IP¹⁶ je zaradi odsotnosti izrecne pravne ureditve tega področja delodajalcem (tudi v visokem šolstvu) priporočil sprejem internih aktov, s katerimi bi pregledno uredili pogoje dopustne uporabe službenih sredstev v zasebne namene ter okoliščine in pogoje, v katerih lahko pride do nadzora takšne uporabe. Kljub temu pa, opozarja Tomšič¹⁷, s tem delodajalec ne pridobi 'blanketnega dovoljenja' za nadzor nad zaposlenimi. Tudi ESČP - sicer v obravnavi konkretne zadeve, ki jo analizira Bošnjak¹⁸ - poudarja, da lahko sprejetje splošnih in abstraktnih pravil na področju varstva zasebnosti na delovnem mestu prispeva k predvidljivosti ukrepov, ki jih posamezni delodajalci sprejmejo za omejevanje zasebnosti svojih zaposlenih.

V kontekstu postavljanja standardov pri avdio-vizualnem snemanju pedagoške dejavnosti je treba poudariti, da primarni namen te vrste snemanja ni izvajanje nadzora nad izvajalcem ali udeleženci izobraževanja. Neposredni (in tudi naknadni) vpogled v posnetke izvedbe pedagoškega procesa je posledica izvedbe, podprte z modernimi tehnološkimi sredstvi, ki ima (lahko) vrsto prednosti za vse udeležene. Kljub temu pa omogoča tudi nadzor in zlorabo, zato je treba pri izobraževanju na daljavo jasno določiti, s kakšnim namenom poteka snemanje, kje in koliko časa se hranijo posnetki, komu se lahko omogoči naknadni ogled posnetkov, kam in komu se lahko prenesejo pravice na posnetkih ipd. Če naj bi bili posnetki pedagoškega dela uporabljeni tudi za druge, sekundarne namene, je treba te ustrezno opredeliti. Obenem je treba udeležencem izobraževanja zagotoviti določeno stopnjo zasebnosti, tako med izvedbo izobraževanja na daljavo kot med izvedbo on-line izpitov.

V nadaljevanju prispevek opredeljuje obseg varstva delavčevega zasebnega življenja v okviru delovnega razmerja, kot izhaja iz sodne prakse ESČP, s poudarkom na odločbi v zadevi *Antović and Mirković v. Montenegro* iz leta 2017, ki se nanaša na videonadzor v fakultetnih predavalnicah. Na osnovi standardov, ki jih je postavilo ESČP in standardov, ki jih trenutno vsebuje slovenska pozitivnopravna ureditev, v nadaljevanju analiziram, do kolikšne mere in kako naj se te aplicirajo na izvajanje izobraževanj na daljavo v visokošolskih zavodih.

¹⁶ Glej IP (2019), str. 21.

¹⁷ Tomšič, 2016.

¹⁸ Glej Bošnjak (2018), ki v prispevku analizira sodbo ESČP v zadevi *Barbulescu v. Romania*.

2.1. Standardi glede varstva zasebnosti pedagoga v sodbah ESČP

ESČP je opredelilo pravico do zasebnosti na delovnem mestu v vrsti odločb, v katerih je izhajalo iz temeljne ugotovitve, da je zasebno življenje širok pojem, ki ni dovzeten za izčrpno opredelitev, *zajema pa več vidikov fizične in socialne identitete* posameznika.¹⁹ Preveč omejujoče bi bilo, da bi ga omejili izključno na *notranji krog*, v katerem lahko posameznik živi svoje osebno življenje po lastni izbiri in iz katerega lahko po želji popolnoma izključi zunanji svet.²⁰ Člen 8 EKČP tako zagotavlja pravico do zasebnega življenja v širšem smislu, vključno s pravico do vodenja *zasebnega družbenega življenja*, to je možnosti, da posameznik razvije svojo socialno identiteto. V zvezi s tem pravica do zasebnosti določa možnost *pristopa posameznika k drugim, da bi z njimi vzpostavil in razvil (socialne) odnose*.²¹ ESČP je presodilo tudi, da lahko pojem zasebnega življenja vključuje poklicne dejavnosti ali dejavnosti, ki se odvijajo v javnem kontekstu,²² z utemeljitvijo, da ima večina ljudi v svojem delovnem življenju pomembno, če ne celo večjo priložnost, da razvije odnose z zunanjim svetom in da ni vedno mogoče jasno ločiti, katere od posameznikovih dejavnosti so del njegovega poklicnega ali poslovnega življenja in katere ne.²³ Zato po razumevanju ESČP obstaja cona interakcije posameznika z drugimi tudi v javnem kontekstu, ki lahko sodi v področje zasebnega življenja.²⁴ Gre za neke vrste poljavno ali kvazijavno sfero. V to bi lahko uvrstili tudi izvedbo pedagoških aktivnosti v predavalnicah in razredih.

O tem, kakšne naj bi bile meje pričakovane zasebnosti univerzitetnega učitelja med izvedbo predavanj v predavalnici na fakulteti in o sprejemljivem videonadzoru nad delom predavatelja v predavalnici je ESČP odločalo v zadevi *Antović and Mirković v. Montenegro*.²⁵ Leta 2013 sta profesorja na Fakulteti za naravoslovne in matematične vede Univerze v Črni gori v Podgorici sprožila spor na ESČP zaradi videonadzora, ki ga je uvedel dekan fakultete v sedmih predavalnicah in pred dekanatom fakultete. V sklepu dekana je bilo pojasnjeno, da je videonadzor

¹⁹ Glej ECHR (2019), str. 21.

²⁰ Glej sodbo ESČP v zadevi *Niemietz v. Germany*, št. 13710/88, z dne 16. 12. 1992, odst. 29.

²¹ Za več o tem glej Sodbo ESČP v zadevi *Bărbulescu v. Romania*, odst. 70.

²² Ibid., odst. 71.

²³ Sodba ESČP v zadevi *Niemietz v. Germany*, odst. 29.

²⁴ Glej sodbi ESČP v zadevah *Peck v. United Kingdom*, št. 44647/98, z dne 28. 1. 2003, odst. 57, in *Fernández Martínez v. Spain*, št. 56030/07, z dne 12. 6. 2014, odst. 110.

²⁵ Sodba ESČP v zadevi *Antović and Mirković v. Montenegro*, št. 70838/13, z dne 28. 9. 2017.

uveden z namenom zagotavljanja varnosti premoženja in ljudi, tudi študentov, in za nadzor nad pedagoškim procesom. Sklep je vseboval tudi informacijo o tem, da je dostop do posnetkov predavanj varovan z varnostnimi kodami, ki jih pozna le dekan, in da bodo posnetki hranjeni leto dni. Povod za uvedbo videonadzora naj bi bili posamezni incidenti uničevanja fakultetnega premoženja, vnašanje tobaka, alkohola in živali v fakultetne prostore in prisotnost ljudi na fakulteti, ki niso ne osebje ne študenti oziroma drugi deležniki. Profesorja sta ugovarjala zlasti snemanju pedagoškega procesa, ki naj bi bil prekomeren ukrep, saj je (oziroma bi lahko bila) varnost na fakulteti zagotovljena že s sredstvi, ki bistveno manj posegajo v zasebnost navzočih v predavalnici. Predavalnice so, sta izpostavila, zaklenjene pred in po predavanjih. Videonadzor se (lahko) vrši tudi na vhodu v fakulteto. Edino premoženje v predavalnicah so stoli, mize in table, dogodkov v sklopu katerih bi bila ogrožena varnost udeležencev pedagoškega procesa v predavalnicah pa v preteklosti po njunem vedenju ni bilo. Zahtevala sta odstranitev sredstev za izvajanje videonadzora in izbris posnetkov. Med inšpekcijskem nadzorom državne Agencije za zaščito osebnih podatkov se je izkazalo, da se je videonadzor v predavalnicah začel brez vednosti deležnikov že nekaj tednov pred obvestilom dekana, da so bili posnetki slabe kakovosti in posneti od daleč. Iz posnetega gradiva je bilo težko identificirati osebe, povečevanje (zoomiranje) posnetkov ni bilo možno, posneta in hranjena je bila le slika, zvok pa ne. Posnetki so bili zaradi omejitev strežnika hranjeni le en mesec.

Univerzitetne predavalnice so delovna mesta pedagogov, ugotavlja ESČP.²⁶ Tam univerzitetni učitelji študentom predavajo in z njimi komunicirajo, s čimer »razvijajo medsebojne odnose in konstruirajo svojo socialno identiteto«²⁷. ESČP je poudarilo, da je treba (tako prikrit kot neprikrit) videonadzor zaposlenega na njegovem delovnem mestu obravnavati kot *večji poseg* v zasebno življenje zaposlenega. Gre za ustvarjanje dokumentacije o dejanjih zaposlenega na delovnem mestu, pri čemer se delavec, ki je zavezan s pogodbo o zaposlitvi, takemu nadzoru ne more izogniti.²⁸ Tudi če so avtonomni akti delodajalca o zasebnem življenju zaposlenih na delovnem mestu zelo restriktivni, zasebno življenje zaposlenega ne more biti skrčeno na nič, še izpostavlja ESČP.²⁹

²⁶ Ibid, odst. 44.

²⁷ Ibid.

²⁸ O tem je ESČP obširneje pisalo v zadevi *Köpke v Germany*, št 420/07, z dne 5. 10. 2010.

²⁹ Sodba ESČP, *Antović and Mirković v. Montenegro*, odst. 44. ESČP se sklicuje na standard, ki ga je izoblikovalo v zadevi *Bărbulescu v. Romania*, odst. 80.

Spoštovanje zasebnega življenja zaposlenega na delovnem mestu je tudi v tem primeru potrebno, četudi je to omejeno, kolikor je nujno za učinkovito izvedbo delovnega procesa.

ESČP³⁰ je v sodbi opozorilo, da je bil videonadzor na fakulteti uveden za zagotovitev varnosti premoženja in ljudi, vključno s študenti, in za nadzor poučevanja. Nadzora nad izvajanjem delovnih nalog nacionalna zakonodaja Črne gore sploh ne določa kot zakonito podlago za videonadzor. Državna agencija za varstvo podatkov Črne gore je v svoji odločbi tudi izpostavila, da ni dokazov, da so bili premoženje ali ljudje ogroženi, kar naj bi bil eden od razlogov za utemeljitev uvedbe videonadzora, opozarja ESČP³¹ in dodaja, da domača sodišča v nadaljnjih civilnih postopkih tega vprašanja sploh niso obravnavala. ESČP je presodilo, da je prišlo do kršitve 8. člena EKČP, da je bila torej namestitve in uporaba videonadzora v predavalnici nezakonita in da je bila s tem kršena pravica do spoštovanja zasebnega življenja obeh profesorjev.

Kot pojasnjuje ESČP, lahko delodajalci s pomočjo novih tehnologij vedno bolj učinkovito spremljajo delavca in hkrati vse bolj posegajo v njegovo zasebno življenje. Zato je ESČP dve leti pozneje v sodbi v zadevi *López Ribalda and others v. Spain*³² oblikovalo šest kriterijev, ki naj bi jih pretehtal delodajalec, ko uvaja videonadzor na delovnem mestu. Merila, poudarja ESČP,³³ naj bodo v pomoč delodajalcem in sodiščem pri presoji, ali je bil posamičen ukrep delodajalca sorazmeren. Kriteriji se med drugim nanašajo na naslednja dejstva: obvestilo delavcu o videonadzoru, obseg videonadzora in stopnja vdora v zasebnost delavca, obstoj upravičenih razlogov za videonadzor, sorazmernost posega (oziroma ali bi bilo mogoče isto doseči z manj vsiljivimi sredstvi), posledice videonadzora za zaposlenega, obstoj zaščitnih ukrepov za zaposlene (za zmanjšanje posledic videonadzora).

³⁰ Sodba ESČP, *Antović and Mirković v. Montenegro*, odst. 59.

³¹ Ibid, odst. 60.

³² Sodba ESČP, *López Ribalda and others v. Spain*, odst. 116 in 117.

³³ Ibid.

2.2. Varstvo osebnih podatkov pedagogov pri izvedbi pedagoške dejavnosti

Kot je razvidno iz predhodno analiziranih primerov na ESČP, je pri opredeljevanju obsega osebnostnih pravic pedagoga pri izvedbi pedagoške dejavnosti pomemben tudi vidik varovanja osebnih podatkov, zlasti ko se v visokošolskem zavodu izvaja videonadzor. Videonadzor na javnih površinah (na splošno) v veljavni slovenski zakonodaji ni izrecno urejen, zato se za njegovo zakonito izvajanje uporabljajo splošne določbe Zakona o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-1),³⁴ 2. poglavje VI. dela ZVOP-1 o videonadzoru in Uredba (EU) 2016/679 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. aprila 2016 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov ter o razveljavitvi Direktive 95/46/ES (Splošna uredba o varstvu podatkov).³⁵ Splošna uredba o varstvu podatkov področja videonadzora podrobneje ne ureja, dopušča pa podrobnejšo ureditev v nacionalni zakonodaji, zato v tem delu ostaja v veljavi ZVOP-1 (videonadzor je urejen v členih 74 do 77). Za vsako obdelavo osebnih podatkov pa je kljub temu treba imeti ustrezno in zakonito podlago, določeno v Splošni uredbi o varstvu podatkov.³⁶

Glede na to, da gre pri predavalnici za kvazijaven prostor, kjer pedagogi opravljajo delo in se srečujejo z deležniki izobraževalnega procesa, bi predavalnico v skladu z ZVOP-1 lahko razumeli kot poslovni prostor delodajalca (kjer se zaposleni srečujejo s strankami) in hkrati tudi delovni prostor pedagogov. ESČP je v zadevi *Antović and Mirković v. Montenegro* jasno zapisalo, da so univerzitetne predavalnice delovna mesta pedagogov, da gre za prostore, kjer visokošolski učitelji predavajo študentom in z njimi komunicirajo, s čimer *razvijajo medsebojne odnose in konstruirajo svojo socialno identiteto*. To je prostor interakcije pedagoga z drugimi tudi v javnem kontekstu, ki pa po mnenju ESČP lahko sodi v področje zasebnega življenja.

ZVOP-1 je glede izvajanja videonadzora znotraj delovnih prostorov zelo restriktiven. Tak videonadzor se lahko izvaja le v izjemnih primerih, kadar je to *nujno potrebno* za varnost ljudi ali premoženja ali za varovanje tajnih podatkov ter poslovne skrivnosti, tega namena pa ni možno doseči z milejšimi sredstvi (77/1 ZVOP-1). Videonadzor mora biti omejen na tiste dele fakultetnih prostorov,

³⁴ Uradni list RS, št. 94/07 – UPB.

³⁵ Uradni list EU, št. L 119, 4. 5. 2016, p. 1–88.

³⁶ Več o tem v 4. poglavju.

kjer je potrebno varovati našete interese (77/2 ZVOP-1). Prepovedano je izvajati videonadzor v garderobah, dvigalih in sanitarnih prostorih ipd. Pred uvedbo videonadzora se mora delodajalec posvetovati z reprezentativnim sindikatom pri delodajalcu (77/5 ZVOP-1) in o njem pred začetkom izvajanja pisno obvestiti deležnike (77/4 ZVOP-1).

Predlog ZVOP-2 (z dne 30.04.2021)³⁷, ki se je sicer začel pripravljati že v letu 2017, in je trenutno še vedno (oziroma spet) v zakonodajnem postopku, glede videonadzora znotraj delovnih prostorov v 3. odstavku 76. člena izrecno določa, da je prepovedano z videonadzorom snemati delovna mesta, kjer delavec običajno dela. Poleg standardov in omejitev, ki jih je za videonadzor na delovnem mestu postavil že veljavni ZVOP-1, predlog ZVOP-2 še dodaja, da se z videonadzorom lahko snema delovna mesta, kjer delavec dela, le v izjemnih primerih (v skladu s 1. odstavkom 76. člena), če je to nujno potrebno za varnost ljudi ali premoženja ali preprečevanja ali odkrivanja kršitev na področju iger na srečo ali za varovanje tajnih podatkov ali za varovanje poslovnih skrivnosti, teh namenov pa ni možno doseči z milejšimi sredstvi. V 4. odstavku istega člena predlog ZVOP-2 določa še, da je neposredno spremljanje dogajanja pred kamerami dopustno le, če ga izvaja pooblaščen varnostno osebje upravljavca, ki mora biti izrecno pooblaščen za izvajanje videonadzora.

V smislu 77. člena ZVOP-1 in 76. člena predloga ZVOP-2 bi bilo torej v predavalnici možno uvesti videonadzor nad drago opremo (multimedijsko, računalniško, laboratorijsko ipd.), vendar bi moral biti videonadzor omejen na del prostora, kjer stoji taka oprema, pri čemer bi moralo vodstvo zavoda v skladu z načelom sorazmernosti najprej preveriti, če je možno tako opremo zavarovati na kak drug, manj invaziven način. ZVOP-2 še posebej poudarja, da je prepovedano z videonadzorom snemati delovna mesta, kjer delavec običajno dela, pri čemer je tako običajno delovno mesto pedagoga predavalnica. Nadzor nad premoženjem v predavalnici je možen zgolj če je to nujno potrebno. Neposredni ogled dogajanja v predavalnici, kjer je draga oprema, bi bilo možno le s strani varnostnika, izrecno pooblaščenega za neposredno spremljanje dogajanja v okolici drage opreme. Pri tem pa bi se to spremljanje nanašalo na dogajanje v zvezi z opremo in ne na vsebino pedagoškega procesa.

³⁷ <https://e-uprava.gov.si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=10208>.

3. VARSTVO ZASEBNEGA ŽIVLJENJA PEDAGOGA PRI DELU V VIRTUALNIH OKOLJIH MED IN PO PANDEMIJI

Pedagoška aktivnost se je ob zaprtju izobraževanih zavodov preselila v virtualna okolja. Ob nastopu epidemije so vodstva zavodov odredila delo pedagogov od doma.³⁸ *Delo na daljavo*, ki je sicer posebna oziroma atipična oblika pogodbe o zaposlitvi (za opravljanje dela na domu), je postalo v prvi fazi epidemije za pedagoge v izobraževalnih zavodih standard. Tako delo ZDR-1 v drugem odstavku 68. člena kategorizira kot posebno obliko dela na domu, ki ga delavec opravlja z uporabo informacijske tehnologije.³⁹ Gre za novo obliko dela in zakonodajalec je s podrobno ureditvijo v ZDR-1 želel preprečiti specifična tveganja, ki se pojavijo v takem razmerju. Delavcu mora delodajalec naložiti ustrezen obseg dela, poskrbeti mora za njegovo varnost in zdravje, dajati mora ustrezna navodila, povezana z organizacijo delovnega procesa. ZDR-1 (člen 68/4) določa tudi obveznost delodajalca, da o nameravanem organiziranju dela na domu, pred začetkom dela delavca, obvesti inšpektorat za delo. V pandemiji zavodi s pedagogi niso sklepali novih pogodb o zaposlitvi za opravljanje dela na domu, saj so, kot je bilo omenjeno zgoraj, začasno spremenili kraj opravljanja dela v skladu s 169. členom ZDR-1. Delo od doma v vzgoji in izobraževanju ureja tudi 37. člen Kolektivne pogodbe za dejavnost vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji,⁴⁰ ki določa, da se delovna mesta, na katerih je dopustno uvesti delo od doma, uredi v aktu o sistemizaciji zavoda, medtem ko se pogoji in način opravljanja dela na domu ter nadomestilo za uporabo delavčevih delovnih sredstev za delo na domu (in sicer najmanj v višini predpisane amortizacije ter povračilo ostalih materialnih stroškov) določijo v pogodbi o zaposlitvi.⁴¹ Delavec, ki dela na domu, ima enake pravice in obveznosti iz dela in delovnega razmerja kot delavci, ki delajo v izobraževalnem zavodu, zavod pa je dolžan zagotavljati varne pogoje dela in nadzorovati varnost pedagoga pri delu.

³⁸ V izrednih razmerah epidemije, ko je ogroženo zdravje (in življenje) ljudi, ima izobraževalni zavod v skladu s 169. členom ZDR-1 možnost brez soglasja pedagoga začasno spremeniti vrsto in kraj opravljanja dela, določenega s pogodbo o zaposlitvi. Taka ureditev je možna, dokler trajajo izjemne okoliščine, ki ogrožajo zdravje ljudi.

³⁹ Glede vpliva digitalizacije na delovna razmerja na splošno glej Tičar (2016), Končar (2016) in Franca (2017 in 2021).

⁴⁰ Uradni list RS, št. 52/94 in nasl.

⁴¹ Ibid.

Ob tem je smiselno izpostaviti, da je, tudi če zanemarimo pojav epidemije, narava dela pedagogov na vseh ravneh izobraževanja (čeprav morda še zlasti na visokošolski ravni) taka, da ga je v določenih primerih smiselno in lažje opraviti na daljavo oziroma da se delo izvede s pomočjo IKT, tudi če je pedagog med delom z IKT v prostoru delodajalca. Te značilnosti ima na primer celotno delo, povezano z izobraževanjem na daljavo (npr. urejanje e-učilnice) in večina dela, povezanega s pripravo sodobnih, digitaliziranih učnih gradiv. Do kolikšne mere morajo pedagogi delovne aktivnosti – razen neposredne pedagoške obveznosti – izvajati v določenem časovnem okviru in strogo v prostorih delodajalca, je v praksi pogosto v večji meri prepuščeno vodstvu posameznega zavoda. Senčur Peček⁴² v zvezi z delom na daljavo opozarja na pogosto zahtevo delodajalcev po stalni dosegljivosti delavcev, s katero delodajalci posegajo v prosti čas delavca, saj se v delovni čas všteva samo obdobje dejanskega dela zunaj delovnega mesta z uporabo IKT. Avtorica⁴³ opominja, da bi morala biti dosegljivost delavcev ustrezno plačana in vsebinsko ter časovno omejena, med drugim tudi zaradi zagotavljanja varnosti in zdravja delavcev, zlasti glede obvladovanja tveganj na psihosocialnem in ergonomskem področju. Med negativnimi učinki dela na daljavo so, kot izpostavlja Pisnik⁴⁴, tudi osamljenost in pomanjkanje stikov zaposlenega s sodelavci, kar vpliva na slabši prenos znanj, mnenj, izkušenj, poleg tega pa lahko imajo delavci tudi bistveno zmanjšan občutek za pripadnost kolektivu.⁴⁵

Informacijski pooblaščenec (IP)⁴⁶ je izpostavil, da je bila v situaciji pandemije uporaba novih tehnologij, tehnik in metod, ki so povezane tudi z delom učiteljev na domu in s pomočjo IKT, neizogibna. Po mnenju IP bi bila obdelava osebnih podatkov pedagoškega delavca, in sicer zbiranje, objava in hramba video posnetkov njegovih učnih ur na zavarovanem spletnem strežniku oziroma učnem e-okolju, lahko dopustna na podlagi določbe 48. člena ZDR-1, ki govori, kot je bilo že zapisano, o varstvu delavčevih osebnih podatkov in določa pogoje za zbiranje in obdelavo ter uporabo in posredovanje teh podatkov tretjim osebam. Taka uporaba osebnih podatkov pedagoga je namreč potrebna za uresničevanje pravic in obveznosti iz delovnega razmerja, pri pedagogu torej v prvi vrsti za izvedbo pedagoških aktivnosti (v spremenjenih razmerah). IP v mnenju doda, da je *pametna in sorazmerna uporaba informacijske tehnologije* nujno potrebna za

⁴² Senčur Peček (2017a in 2017b).

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Pisnik (2017).

⁴⁵ Glej tudi ILO (2020).

⁴⁶ IP (2020a).

izvajanje kvalitetnega in izobraževalnega procesa ter za zagotavljanje učinkovitega izvrševanja delovnih obveznosti učiteljev.

Pri izbiri zakonite podlage je IP⁴⁷ opozoril, da Splošna uredba o varstvu podatkov v 6. členu določa več različnih podlag za obdelavo podatkov v izobraževanih zavodih, ki so del javnega sektorja, in sicer:

- privolitve, kadar *ne gre za izvajanje javnih nalog* (a točka prvega odstavka 6. člena);
- sklenitev ali izvajanje pogodbe (b točka prvega odstavka 6. člena):
»obdelava je potrebna za izvajanje pogodbe, katere pogodbeni stranka je posameznik, na katerega se nanašajo osebni podatki«;
- zakon (c točka prvega odstavka 6. člena);
- izvajanje javne naloge (e točka prvega odstavka 6. člena).

IP⁴⁸ glede tega meni, da z IKT podprto izobraževanje (s snemanjem učiteljev) ne bi smelo temeljiti na morebitni privolitvi pedagoga (podlaga iz a točke prvega odstavka 6. člena Splošne uredbe o varstvu podatkov). IP⁴⁹ namreč opozarja, da to ne bi zagotavljalo primerne kontinuitete in kakovosti dela, poleg tega pa bi lahko učitelji zavrnili uporabo tehnoloških rešitev, ki dejansko omogočajo izobraževanje na daljavo, na primer s tem, da bodisi privolitve sploh ne bi dali ali jo naknadno umaknili. Ta pravica namreč izhaja iz člena 7/3 Splošne uredbe o varstvu podatkov. Zato IP poziva, da je treba razumeti uporabo snemanja pri izvajanju izobraževanja na daljavo kot izpolnjevanje delovne obveznosti po 48. členu ZDR-1 in posledično uporabiti kot zakonito podlago za obravnavo podatkov b točko prvega odstavka 6. člena Splošne uredbe o varstvu podatkov. V primeru, da ima izobraževalni zavod s pedagogom sklenjeno eno izmed civilnih pogodb, pa je podlaga ta pogodba. Glede obdelave osebnih podatkov udeležencev izobraževanj na daljavo IP⁵⁰ meni, da bi bili edini primerni podlagi ali zakon (c točka prvega odstavka 6. člena Splošne uredbe o varstvu podatkov) in/ali izvajanje javne naloge (e točka prvega odstavka 6. člena Splošne uredbe o varstvu podatkov), saj je obdelava potrebna za izpolnitev zakonske obveznosti, ki velja za visokošolski zavod oziroma se nanaša na izvajanje javnih nalog zavoda. Zakonsko obveznost zavodov opredeljuje ZVis, ki v III. poglavju ureja

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ IP (2020c).

izobraževalno dejavnost, podrobneje pa določa tudi način akreditacije in obvezne sestavine študijskih programov.

S praktičnega vidika izvedbe procesa učenja na daljavo je mnenje IP razumljivo in konstruktivno naravnano, obenem pa prinaša številna tveganja na področju varstva zasebnosti pedagoškega delavca. Ta so zlasti zaskrbljujoča zato, ker postaja vedno bolj realno, da se bo izvedba neposredne pedagoške obveznosti izvajala v obliki učenja na daljavo – deloma ali v celoti – tudi v prihodnje.

Če zavod izvaja izobraževanje na daljavo z možnostjo naknadnega ogleda posnetkov (pri čemer je lahko taka izvedba hibridna ali v celoti virtualna), in je taka izvedba študijske dejavnosti tudi akreditirana pri NAKVIS, pedagogi torej ne bodo imeli pravice odkloniti izvedbe pedagoških aktivnosti v virtualnem okolju, saj bo to del njihove delovne oziroma pogodbene obveznosti. Prvo tveganje, ki ga prinaša opisana ureditev je, da ni zanesljive garancije, da se bodo slikovno-zvočni posnetki predavanj pedagoga uporabljali le v originalni namen, pač pa jih lahko delodajalec uporabi tudi v namene nadzora nad delom pedagoga. Drugo, s prvim povezano tveganje pa se nanaša na razmislek, koliko zasebnega življenja pri taki izvedbi pedagoškega dela sploh še ostane pedagogu. Podobna tveganja nosijo tudi udeleženci izobraževanja.

Če se vrnemo na problematiko videonadzora v predavalnici iz začetka tega prispevka, o katerem je odločalo ESČP, bi lahko v primeru učenja na daljavo nadzor (v virtualni predavalnici) pravzaprav postal stalen, saj je slikovno in zvočno snemanje v e-učilnici (v primeru hibridne izvedbe pa tudi v klasični učilnici) konstantno prisotno. Posneta so lahko predavanja in vsa interakcija s študenti in drugimi udeleženci študijskega procesa. Če so posnetki ravnanja pedagoga v klasični predavalnici kot oblika nadzora nad delavcem ali pogodbenim izvajalcem izobraževanja neskladni tako s pozitivno zakonodajo kot s standardi ESČP, bi morali na isti način obravnavati tudi posnetke hibridnega izobraževanja in izobraževanja na daljavo. V tem kontekstu se zastavljajo vprašanja, ali lahko na primer delodajalec po dolžini posnetka preveri, ali je bilo izvedeno potrebno število pedagoških ur (podobno, ko na primer predstavnik delodajalca lahko spremlja zasedenost posamezne predavalnice in prisotnost na delovnem mestu)? Bi lahko vodstvo zavoda v disciplinskem postopku proti pedagogu uporabilo posnetek izobraževanja, če bi se pedagog neprimerno obnašal? Kaj pa v primeru, ko bi notranja pravila vedenja kršil študent in bi npr. verbalno napadel in žalil pedagoga – bi bilo to gradivo možno uporabiti v disciplinskem postopku?

V zvezi s posnetki predavanj (zlasti tistih, ki se shranjujejo na strežnikih za nadaljnji ogled), tako v smislu varstva osebnih podatkov (in v skladu s 13. členom Splošne uredbe o varstvu podatkov) kot zasebnosti, bi morali zavodi v internih aktih določiti jasne standarde glede:

- tega, katere oblike pedagoškega dela se snema (predavanja, seminarje, vaje ipd.);
- tega, kako se snema (kdaj se snemanje začne in konča, kateri snemanja – kaj zajame slika, kakovost slike);
- tega, v kolikšnem obsegu se snema obraz in telo pedagoga (video posnetek pedagoga, ki predava) in kraj dela pedagoga (če dela doma, preko Zoom ali podobnih aplikacij);
- tega, v kolikšni meri je dovoljeno snemanje (slikovno in zvočno ali le zvočno) udeležencev izobraževanja;
- namena snemanja (zaradi omogočanja naknadnega ogleda v namen izobraževanja, ne pa na primer preverjanja prisotnosti, ocenjevanja);
- namena uporabe posnetkov (ne na primer v disciplinskih postopkih zoper pedagoga ali študenta);
- varne uporabe posnetkov in določitve osebe, ki je odgovorna za ustrezno ravnanje s posnetki;
- skupine posameznikov, ki lahko dostopajo do posnetkov;
- dolžine hranjenja posnetkov;
- omejitev glede posredovanja posnetkov tretji osebam;
- zaščitnih ukrepov za zaposlene pedagoge oziroma zunanje izvajalce za zmanjšanje posledic posega v zasebnost ipd.

V procesu sprejemanja teh aktov bi morali zavodi iskati čim višjo stopnjo legitimnosti standardov, zlasti s tem, da bi pravila izoblikovali po posvetovanju z deležniki in iskali tudi soglasje sindikatov pri delodajalcu (soglasje je sicer potrebno pri uvedbi videonadzora).

Podobno pretresanje internih pravil je potrebno pri izvajanju izpitov v virtualnem okolju. Medtem ko so se zavodi v času epidemije pri izvedbi izpitov osredotočili zlasti na to, da so zagotovili ustrezno preverjanje istovetnosti udeleženca izobraževanja, tega, da je v prostoru, kjer opravlja izpit udeleženec sam, da ne uporablja nedovoljenih gradiv in virov ipd., se je le malo razpravljalo o sprejemljivosti določenih navodil, zlasti s stališča preprečevanja pretiranih (nesorazmernih) posegov v zasebnost in varstvo osebnih podatkov. V tem kontekstu je vprašljivo, ali je sorazmerno navodilo, da naj študenti pokažejo

svojo kompletno okolico (360 stopinjski posnetek) in to posnamejo, potem telefon položijo na stojalo tako, da se stalno snemajo (vidijo) listi na katere pišejo, študentov zgornji del telesa, tipkovnica in monitor računalnika. Kakšna naj bi bila sorazmerna uporaba več kamer, ki simultano snemajo izpit iz več pozicij ipd. Interna navodila za izvedbo izpitov na daljavo in z uporabo IKT nekaterih zavodov so tako zapletena in specifična, da je obenem vprašljivo, če jih povprečno vešč udeleženec izobraževanja sploh zmore upoštevati oziroma ima na voljo potrebno opremo. IP⁵¹ celo meni, da bi bila pri uporabi novih tehnologij pri ocenjevanju znanja (obravnavava primer preverjanja znanja preko aplikacije Exams.net), kjer gre za obsežno obdelavo osebnih podatkov, obvezna izvedba predhodne ocene učinka glede varstva osebnih podatkov (angl. Data Protection Impact Assessment ali DPIA), kot jo opredeljuje 35. člen Splošne uredbe o varstvu osebnih podatkov.

V vseh navedenih situacijah je obenem treba izhajati iz načela, da zasebnost zaposlenega ali pogodbenega sodelavca in zasebnost študentov tudi v primeru izobraževanja na daljavo ali hibridnega izobraževanja ne more biti skrčena na nič. Tudi pri taki obliki izvedbe pedagoške aktivnosti je potrebno spoštovanje zasebnega življenja pedagoga in študentov, četudi je to omejeno, kolikor je pač nujno za učinkovito izvedbo delovne aktivnosti, kot izhaja iz mnenj ESČP.⁵²

Pedagogom je treba torej dati na razpolago taka IKT orodja, ki jim bodo omogočala nadzor nad tem, katere aktivnosti se snemajo in katere ne. Proučiti je treba, katere aktivnosti pri izvedbi izobraževanja na daljavo dejansko zahtevajo slikovno in zvočno snemanje podobe pedagoga in katere se lahko prav tako kakovostno izvedejo brez takega (če ne drugega vsaj slikovnega) posnetka. Nekatere IKT rešitve omogočajo ločeno interakcijo posameznih študentov s pedagogom (ločene 'sobe', podobno kot pogovori s pedagogom 'pri katedri'), s katerimi bi pedagog pridobil nazaj vsaj nekaj nadzora nad tem, da nekatere pogovore s študenti izvede v bolj zasebnem virtualnem okolju.

Pri delu pedagoga od doma, je nujno, da izbrana IKT rešitev za virtualno učenje omogoča čim večje zakritje prostora, v katerem dela pedagog (morda s projekcijo nekega generičnega ozadja) in blaženje zvokov, ki izhajajo iz domačega okolja. Glede prilagajanja delovnega časa je smiselno razmisliti, ali je optimalno, da se celoten obseg izvedbe predavanj nujno izvaja v realnem času, zlasti če mora

⁵¹ IP (2021).

⁵² Sodba ESČP, *Antović and Mirković v. Montenegro*, odst. 44. ESČP se sklicuje na standard, ki ga je izoblikovalo v zadevi *Bărbulescu v. Romania*, odst. 80.

pedagog usklajevati službene obveznosti z obveznostmi doma. Upoštevati je namreč treba, da je pri klasični izvedbi neposredne pedagoške obveznosti pedagog odšel od doma, medtem ko je pri učenju na daljavo iz pedagogovega domačega okolja pravzaprav delodajalec tisti, ki 'je prišel na njegov dom', kar za člane pedagogove družine oziroma gospodinjstva pomeni, da je pedagog hkrati fizično prisoten, a zanje v vseh drugih pomenih te besede odsoten. Večino od navedenega bi lahko trdili tudi za udeležence izobraževanj.⁵³

4. SKLEP

Glede na to, da je IP že pred pojavom pandemije in množičnim delom od doma opozarjal na pomanjkanje zakonodajne ureditve na področju varstva delavčeve zasebnosti v delovnem razmerju, lahko zdaj ugotovimo, da bo taka zakonodaja v času po prvem valu ukrepov za zajezitev pandemije še bolj potrebna. Obenem bi bilo treba na ravni dejavnosti vzgoje in izobraževanja oblikovati standarde za varstvo zasebnega življenja in osebnih podatkov pedagogov in študentov pri učenju na daljavo in pri hibridnem poučevanju. Iz številnih vprašanj, ki so jih v prvi fazi epidemije na IP naslovili dijaki in študenti, je očitno, da so standardi varstva zasebnosti pri izvedbi različnih posrednih pedagoških obveznosti in pri ocenjevanju, ali pomanjkljivi ali nejasni. Smiselno bi bilo, da bi izobraževalni zavodi izoblikovali smernice za zagotavljanje zasebnosti pri izvedbi bolj specifičnih oblik pedagoškega procesa (na primer pri virtualni izvedbi vaj).

Pri akreditaciji hibridnih oblik poučevanja in izobraževanja na daljavo bi morali izoblikovati in preverjati standarde glede varovanja osebnostnih pravic udeležencev izobraževanj, zlasti zasebnosti in varstva osebnih podatkov.

Izbira IKT rešitev za podporo izobraževanju na daljavo ali hibridnega izobraževanja je po trenutni običajni praksi v rokah vodstva izobraževalnih zavodov. Razmisliti bi bilo treba, ali bi bilo smiselno na ravni dejavnosti določiti standarde glede ustreznih rešitev in izpostaviti tista IKT orodja, ki zagotavljajo udeležencem pedagoškega procesa potrebno stopnjo zasebnosti in varnosti osebnih podatkov ter obenem onemogočajo nepooblaščen nadzor nad delom pedagoga in študentov (bodisi

⁵³ Glede pomislekov o varovanju zasebnosti ter zagotavljanju varnosti udeležencev izobraževanj pri virtualnem učenju in pri uporabi množičnih odprtih spletnih učnih modulov ali MOOC (angl. Massive Open Online Courses) glej Zeide in Nissenbaum (2018).

s strani delodajalca ali tretjih).⁵⁴ Izobraževalni zavodi bi morali skrbno pretehtati, katere IKT rešitve bodo uvedli in na kakšen način bodo organizirali izobraževanje na daljavo, da bodo zadostili zakonski obveznosti spoštovanja delavčeve/izvajalčeve zasebnosti.

Glede posamičnih pogodb o zaposlitvi med izobraževalnimi zavodi in pedagogi, bi bilo smiselno pretehtati, ali sklepanje tipične, torej klasične oblike pogodbe o zaposlitvi, ki ne upošteva posebnosti pri izvedbi pedagoške dejavnosti (v smislu delovnega časa, kraja opravljanja dela, nadzora ipd.), zadostuje, oziroma ali bi bilo potrebno glede na številne spremenjene okoliščine (tako zaradi pospešene uvedbe učenja na daljavo kot zaradi pandemije) razmisliti o podrobnejši oziroma spremenjeni ureditvi vsaj glede institutov kot so delovni čas, kraj opravljanja dela in nadzor delodajalca nad opravljanjem dela.

Glede na avtonomijo visokošolskih zavodov (6. člen ZVis) bi bila o vseh odprtih vprašanjih in dilemah na področju snemanja pedagoške dejavnosti in preverjanja znanja v Sloveniji potrebna široka razprava, h kateri bi morali povabiti vse deležnike visokošolske skupnosti. Nove tehnologije lahko namreč mnogo doprinesejo tudi na področju visokošolskega izobraževanja, če se uvedejo premišljeno in z ustreznimi omejitvami, ki zagotavljajo varstvo ustavno zagotovljenih pravic do zasebnosti in osebnih podatkov.

LITERATURA

- Belopavlovič, Nataša, Barbara Kresal, Katarina Kresal Šoltes, Darja Senčur Peček (ured.) (2016) Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1) s komentarjem. Ljubljana: IUS Software, GV Založba.
- Bošnjak, Marko, Monitoring Correspondence of Employees: Lessons to be learned from the ECtHR Judgment in the Case of Barbulescu v. Romania, Delavci in Delodajalci, št. 1, 2018, str. 9.
- Cohny, Shaanan, Ross Teixeira, Anne Kohlbrenner, Arvind Narayanan, Mihir Kshirsagar, Yan Shvartzshnaider in Madelyn Sanfilippo (2021). Virtual Classrooms and Real Harms: Remote Learning at U.S. Universities. Proceedings of the Seventeenth Symposium on Usable Privacy and Security. <https://www.usenix.org/conference/soups2021/presentation/cohney> (18. 1. 2022).
- ECHR (2019). Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights: Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights Right to respect for private and family life, home and correspondence. https://echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_ENG.pdf (18. 1. 2022).

⁵⁴ Obsežno primerjavo primernosti (triindvajsetih popularnejših) videokonferenčnih sistemov za izobraževanje na daljavo na univerzah v ZDA so naredili Cohny in drugi (2021). Glede zasebnosti in zadovoljstva študentov z izobraževanjem na daljavo glej Williams in drugi (2019).

- Franca, Valentina, Digitalna prihodnost delovnega prava, Revija HRM, št. 9/2017, str. 22-25.
- Franca Valentina, Vpliv digitalizacije na delovna razmerja: nujnost usposabljanja in obvladovanja umetne inteligence, Podjetje in delo, št. 6-7, 2021, str. 919.
- Informacijski pooblaščenec (2019). Varstvo osebnih podatkov v delovnih razmerjih – Smernice Informacijskega pooblaščenca. https://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/smernice/Smernice_-_Varstvo_OP_v_delovnih_razmerjih_verzija_1.1_koncna.pdf (18. 1. 2022).
- ILO (2020) An employers' guide on working from home in response to the outbreak of COVID-19. Ženeva: International Labour Office. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---act_emp/documents/publication/wcms_745024.pdf (18. 1. 2022).
- Končar, Polonca, Digitalizacija - izzivi za delovno pravo, Delavci in delodajalci, št. 2-3/2016, str. 257-268.
- Pirc Musar, Nataša (ur.) (2008). Zasebnost delavcev in interesi delodajalcev - kje so meje? Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Pisnik, Suzana, Pogodba o zaposlitvi za opravljanje dela na domu, Pravna praksa, št. 6, 2017, str. 13-15.
- Senčur Peček, D., Delovni čas v dobi stalne dosegljivosti, Delavci in delodajalci, št. 2-3/2017a, str. 155-177.
- Senčur-Peček, Darja, Vpliv informacijske tehnologije na delovna razmerja, Podjetje in delo, št. 6-7, 2017b, str. 1170.
- Tičar, Luka, Delovno pravo v dobi informacijske tehnologije, Podjetje in delo, št. 6-7, 2016, str. 902.
- Tomšič, Andrej, Varstvo delavčeve informacijske zasebnosti, Delavci in Delodajalci, št. 2-3, 2016, str. 269.
- Varuh človekovih pravic (2020). Varuh Svetina: »Razvoj in uporaba digitalnih tehnologij naj bo skladna s človekovimi pravicami«. <http://www.varuh-rs.si/sporocila-za-javnost/novica/varuh-svetina-razvoj-in-uporaba-digitalnih-tehnologij-naj-bo-skladna-s-clovekovimi-pravicami/> (18. 1. 2022).
- Williams, Denise, Ashley Kilburn, Brandon Kilburn, Kevin Hammond, Student Privacy: A Key Piece of the Online Student Satisfaction Puzzle, Journal of Higher Education Theory and Practice, West Palm Beach, letnik 19, št. 4, 2019, str. 115-120.
- Zeide, Elana in Helen Nissenbaum, Learner privacy in moocs and virtual education, Theory and Research in Education, 16(3), 2018, str. 280–307.

MNENJA INFORMACIJSKEGA POOBlašČENCA

- Informacijski pooblaščenec (2020a). Mnenje IP št. 07120-1/2020/274 z dne 06.04.2020 glede izobraževanja na daljavo in varstva osebnih podatkov. <https://upravljavec.si/mnenje-ip-glede-izobrazevanja-na-daljavo-in-varstva-osebnih-podatkov/> (18. 1. 2022).
- Informacijski pooblaščenec (2020b). Mnenje IP št. 07121-1/2020/966 z dne 01.06.2020 glede izobraževanja na daljavo in varstva osebnih podatkov. https://www.ip-rs.si/vop/?tx_jz-gdprdecisions_pi1%5BshowUid%5D=1728 (18. 1. 2022).
- Informacijski pooblaščenec (2020c). Mnenje IP št. 07120-1/2020/404 z dne 23. 06. 2020

glede pisnega ocenjevanja s snemanjem. https://www.ip-rs.si/vop/?tx_jzgdprdecisions_pi1%5BshowUid%5D=1741/ (18. 1. 2022).

- Informacijski pooblaščenec (2021). Mnenje IP št. 07120-1/2020/683 z dne 29. 01. 2021 glede uporabe določene rešitve za izvedbo izpitov na daljavo. <https://www.ip-rs.si/mnenja-gdpr/6048a64138797/> (19. 1. 2022).

Absence of Legislative and Internal Standards Related to Video and Audio Recording of the University Lessons at Slovenian Higher Education Institutions

Katarina Krapež*

Summary

Hybrid teaching and distance learning with the requirement to record lectures and place these recordings on servers for possible subsequent viewing, whereby the lecturer (and often also students) is constantly audio and video recorded during lessons, represents a considerable intrusion into his private life. This also involves processing of personal data supported by new technologies, which usually requires an impact assessment (DPIA). Although some higher education institutions regularly recorded lessons several years before the pandemic, this became widespread with the closure of institutions in the first wave of coronavirus disease in Slovenia in March 2019.

Disagreements have arisen between the management of institutions and stakeholders in the pedagogical process regarding the rights and obligations of all those involved in e-learning, as evidenced by numerous opinions of the Information Commissioner of the Republic of Slovenia and a warning from the Human Rights Ombudsman. Doubts were raised about the accelerated use of video conferencing tools with real-time audio and video transmission. In the disciplinary proceedings for violating the examination order, a lecturer requested a viewing of the audio-video recording of the on-line exam, which a student took at a distance from their home and from which the violation was allegedly evident. Lecturers wondered what was left of their private lives in a situation where they were carrying out work assignments from their living room and in the presence of family members. Students experienced a similar situation when some institutions required them to record a room in which they wrote the on-line exam.

The article summarizes international legislation, the case law of the European Court of Human Rights and national norms in the field of privacy and personal

* Katarina Krapež, PhD, Assistant Professor at the Faculty of Management, University of Primorska and NU Euro- FL Nova Gorica.
katarina.krapez@fm-kp.si

data protection related to e-learning. The currently valid standards are not necessarily the same if the lecturer is employed or works on the basis of one of the civil contracts. The protection of privacy and personal data of employed lecturers is to a certain extent provided by (otherwise very general) labour law, while contractors (external collaborators) are not adequately covered.

Due to the increased use of ICT-supported education and in accordance with the principle of autonomy of higher education institutions, the Slovenian academic community should develop appropriate safeguards and standards to ensure secure data transfer and protect the privacy of participants in distance learning and hybrid education. The access to the recordings of lessons also enables control and abuse, which is why it must be clearly determined for what purpose the recording takes place, where and for how long the recordings are kept, who can be allowed to view the recordings, where and to whom the rights can be transferred, etc. If the recordings are also to be used for secondary purposes, this should be specified accordingly. Finally, some extent of private life should be guaranteed for lecturers and students during ICT- supported teaching and assessment of knowledge.